

Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (suuri jaosto)

6 päivänä marraskuuta 2018*

Ennakkoratkaisupyyntö – Sosiaalipolitiikka – Työajan järjestäminen – Direktiivi 2003/88/EY – 7 artikla – Oikeus palkalliseen vuosilomaan – Työsuhde, joka päättyy työntekijän kuoleman takia – Kansallinen säännöstö, joka estää maksamasta työntekijän oikeudenomistajille rahallisen korvauksen hänen pitämättä jääneestä palkallisesta vuosilomastaan – Velvollisuus tulkita kansallista oikeutta unionin oikeuden mukaisesti – Euroopan unionin perusoikeuskirja – Mahdollisuus vedota perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohtaan yksityisten välisessä oikeusriidassa

Yhdistetyissä asioissa C-569/16 ja C-570/16,

joissa on kyse kahdesta SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyyntöstä, jotka Bundesarbeitsgericht (liittovaltion työtuomioistuin, Saksa) on esittänyt 18.10.2016 tekemillään päätöksillä, jotka ovat saapuneet unionin tuomioistuimeen 10.11.2016, saadakseen ennakkoratkaisun asioissa

Stadt Wuppertal

vastaa

Maria Elisabeth Bauer (C-569/16)

ja

Volker Willmeroth TWI Technische Wartung und Instandsetzung Volker Willmeroth eK:n omistajana

vastaa

Martina Broßonn (C-570/16),

UNIONIN TUOMIOISTUIN (suuri jaosto),

toimien kokoonpanossa: presidentti K. Lenaerts, jaostojen puheenjohtajat J.-C. Bonichot, A. Prechal (esittelevä tuomari), M. Vilaras, T. von Danwitz, F. Biltgen, K. Jürimäe ja C. Lycourgos sekä tuomarit M. Ilešič, J. Malenovský, E. Levits, L. Bay Larsen ja S. Rodin,

julkisasiamies: Y. Bot,

kirjaaja: A. Calot Escobar,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä esitetyn,

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

- Stadt Wuppertal, edustajanaan T. Herbert, Rechtsanwalt,
- Martina Broßonn, edustajanaan O. Teubler, Rechtsanwalt,
- Euroopan komissio, asiamiehinään M. van Beek ja T. S. Bohr,

kuultuaan julkisasiamiehen 29.5.2018 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

- 1 Ennakkoratkaisupyynnöt koskevat tietyistä työajan järjestämistä koskevista seikoista 4.11.2003 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2003/88/EY (EUVL 2003, L 299, s. 9) 7 artiklan ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 31 artiklan 2 kohdan tulkintaa.
- 2 Nämä pyynnot on esitetty kahdessa asiassa, joissa vastakkain ovat asiassa C-569/16 Stadt Wuppertal (Wuppertalin kaupunki, Saksa) ja Maria Elisabeth Bauer sekä asiassa C-570/16 Volker Willmeroth TWI Technische Wartung und Instandsetzung Volker Willmeroth eK:n omistajana ja Martina Broßonn ja joissa on kyse siitä, että Wuppertalin kaupunki ja Willmeroth ovat kieltäytyneet Bauerin ja Broßonnin edesmenneiden aviopuolisoiden entisinä työnantajina maksamasta kyseisille aviopuolisolle rahallista korvausta siitä palkallisesta vuosilomasta, joka heidän puolisoiltaan on jäänyt pitämättä ennen heidän kuolemaansa.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

- 3 Tietyistä työajan järjestämistä koskevista seikoista 23.11.1993 annetun neuvoston direktiivin 93/104/EY (EYVL 1993, L 307, s. 18) johdanto-osan neljännessä perustelukappaleessa todettiin seuraavaa:

”yhteisön työntekijöiden sosiaalisten perusoikeuksien peruskirjassa, jonka yhdentoista jäsenvaltion valtion- ja hallituksen päämiehet hyväksyivät Eurooppa-neuvostossa Strasbourgissa 9 päivänä joulukuuta 1989 pidetyssä kokouksessa, ja erityisesti sen – – 8 kohdassa – – todetaan:

’ – –

8. Kaikilla Euroopan yhteisön työntekijöillä on oltava oikeus viikoittaiseen lepoaikaan ja palkalliseen vuosilomaan, joiden kesto on asteittain yhdenmukaistettava kansallisten käytäntöjen mukaisesti.

– –”

- 4 Kuten direktiivin 2003/88, jolla direktiivi 93/104 kumottiin, johdanto-osan ensimmäisestä perustelukappaleesta ilmenee, kyseisellä direktiivillä kodifoidaan direktiivin 93/104 säännökset.
- 5 Direktiivin 2003/88 johdanto-osan neljännessä, viidennessä ja kuudennessa perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”(4) Työntekijöiden turvallisuuden, hygienian ja terveyden parantaminen työssä on tavoite, joka ei saisi olla riippuvainen pelkästään taloudellisista seikoista.

- (5) Kaikilla työntekijöillä olisi oltava asianmukaiset lepoajat. Käsite 'lepo' olisi ilmaistava aikayksikköinä, esimerkiksi päivinä, tunteina ja/tai näiden osina. [Euroopan unionin] työntekijöiden turvallisuuden ja terveyden varmistamiseksi heille on annettava päivittäin, viikoittain ja vuosittain vähimmäismäärä lepoaikaa sekä riittävät tauot. – –
- (6) Olisi otettava huomioon Kansainvälisen työjärjestön periaatteet, jotka koskevat työajan järjestämistä yötyötä koskevat periaatteet mukaan lukien.”
- 6 Direktiivin 2003/88 7 artiklassa, joka on sanamuodoltaan samanlainen kuin direktiivin 93/104 7 artikla, säädetään seuraavaa:
- ”1. Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että jokainen työntekijä saa vähintään neljän viikon palkallisen vuosiloman tällaisen loman saamiselle ja myöntämiselle kansallisessa lainsäädännössä ja/tai käytännössä vahvistettujen edellytysten mukaisesti.
2. Palkallisen vuosiloman vähimmäisaikaa ei saa korvata rahalla, paitsi kun työsuhde päättyy.”
- 7 Direktiivin 2003/88 17 artiklassa säädetään, että jäsenvaltiot voivat poiketa sen tietyistä säännöksistä. Poikkeukset direktiivin 7 artiklasta eivät kuitenkaan ole sallittuja.

Saksan oikeus

- 8 Lomista 8.1.1963 annetun liittovaltion lain (Bundesurlaubsgesetz; BGBl. 1963, s. 2), sellaisena kuin se on 7.5.2002 (BGBl. 2002 I, s. 1529) (jäljempänä BUrtG), 7 §:n 4 momentissa säädetään seuraavaa:
- ”Jos lomaa ei työsuhteen päättymisen takia voida enää myöntää kokonaan tai osittain, siitä on suoritettava korvaus.”
- 9 Siviililain (Bürgerliches Gesetzbuch; jäljempänä BGB) 1922 §:n, jonka otsikko on ”Yleisseuraanto”, 1 momentissa säädetään seuraavaa:
- ”Kun henkilö kuolee (perintöasia) hänen omaisuutensa (perintö) siirtyy kokonaisuudessaan yhdelle tai useammalle muulle henkilölle (perilliset).”

Pääasiat ja ennakkoratkaisukysymykset

- 10 Bauer on aviomiehensä, joka kuoli 20.12.2010 ja joka oli Wuppertalin kaupungin palveluksessa, ainoa oikeudenomistaja. Wuppertalin kaupunki hylkäsi Bauerin vaatimuksen hänen aviomieheltään tämän kuoleman ajankohtana pitämättä jääneen 25 päivän pituisen palkallisen vuosiloman korvaamisesta 5 857,75 euron määräisenä.
- 11 Broßonn on aviomiehensä, joka oli ollut Willmerothin palveluksessa vuodesta 2003 alkaen ja joka kuoli 4.1.2013 oltuaan tätä ennen vuoden 2012 heinäkuusta alkaen sairauden vuoksi työkyvytön, ainoa oikeudenomistaja. Willmeroth hylkäsi Broßonnin vaatimuksen hänen aviomieheltään tämän kuoleman ajankohtana pitämättä jääneen 32 päivän pituisen palkallisen vuosiloman korvaamisesta 3 702,72 euron määräisenä.
- 12 Bauer ja Broßonn ovat kumpikin panneet asian omalta osaltaan vireille Arbeitsgerichtissä (työtuomioistuim, Saksa), joka on toimivaltainen käsittelemään vaatimuksen kyseisten korvausten maksamiseksi. Heidän vaatimuksensa hyväksyttiin, ja toimivaltainen Landesarbeitsgericht (ylempi työtuomioistuim, Saksa) hylkäsi valitukset, jotka Wuppertalin kaupunki ja Willmeroth olivat tehneet

näistä ensimmäisessä oikeusasteessa annetuista tuomioista. Wuppertalin kaupunki ja Willmeroth tekivät siis näistä ratkaisuista Revision-valitukset ennakkoratkaisua pyytäneeseen tuomioistuimeen eli Bundesarbeitsgerichtiin (liittovaltion työtuomioistuin, Saksa).

- 13 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa kummassakin näissä kahdessa asiassa tehdyssä ennakkoratkaisupyynnössä, että unionin tuomioistuin on jo katsonut 12.6.2014 antamassaan tuomiossa Bollacke (C-118/13, EU:C:2014:1755), että direktiivin 2003/88 7 artiklaa on tulkittava siten, että se on esteenä kansallisille lainsäädännöille tai käytännöille, joiden mukaan oikeus palkalliseen vuosilomaan raukeaa synnyttämättä oikeutta rahalliseen korvaukseen pitämättä jääneestä palkallisesta vuosilomasta silloin, kun työsuhde päättyy työntekijän kuoleman takia.
- 14 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii kuitenkin, onko asia näin myös silloin, kun tällaisesta rahallisesta korvauksesta ei voi tulla kansallisen oikeuden mukaisesti osa kuolinpesää.
- 15 Mainittu tuomioistuin toteaa tältä osin, että kun BUrIG:n 7 §:n 4 momenttia ja BGB:n 1922 §:n 1 momenttia luetaan yhdessä, ne johtavat siihen, että työntekijän oikeus palkalliseen vuosilomaan raukeaa hänen kuollessaan, eikä tätä oikeutta voida muuttaa oikeudeksi rahalliseen korvaukseen eikä siitä voi tulla osa kuolinpesää. Kyseinen tuomioistuin täsmentää lisäksi, että muunlainen kyseisten säännösten tulkinta merkitsisi contra legem -tulkintaa, eikä sitä näin ollen voida hyväksyä.
- 16 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kuitenkin yhtäältä huomauttaa, että unionin tuomioistuin katsoi 22.11.2011 annetussa tuomiossa KHS (C-214/10, EU:C:2011:761), että oikeus palkalliseen vuosilomaan saattoi raueta 15 kuukauden kuluttua viitevuoden päättymisestä, koska se ei voinut enää täyttää mainitun loman tarkoitusta eli mahdollistaa sitä, että työntekijä voi levätä ja että hänellä on aikaa rentoutumiseen ja vapaa-aikaan. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toisaalta toteaa, ettei tätä tarkoitusta voida enää saavuttaa työntekijän kuoltua, ja pohtii, olisiko myös tässä viimeksi mainitussa tapauksessa katsottava, että oikeus palkalliseen vuosilomaan tai rahalliseen korvaukseen pitämättä jääneestä palkallisesta vuosilomasta raukeaa. Mainitun tuomioistuimen mukaan on niin, että jos asia ratkaistaan toisin, tällä annettaisiin lisäksi ymmärtää, että direktiivissä 2003/88 ja perusoikeuskirjassa taatulla palkallisella vähimmäisvuosilomalla on myös tarkoitus varmistaa kuolleen työntekijän perillisten suojele.
- 17 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii tässä asiayhteydessä niin ikään, voivatko direktiivin 2003/88 7 artikla ja perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohta johtaa siihen, että työnantaja on velvollinen maksamaan rahallisen korvauksen pitämättä jääneestä palkallisesta vuosilomasta työntekijän perillisille siitä huolimatta, että nyt käsiteltävässä tapauksessa tämän tuomion 15 kohdassa mainituissa kansallisen oikeuden säännöksissä suljetaan pois tällainen mahdollisuus.
- 18 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa lopuksi asiassa C-570/16, että pääasiassa on vastakkain kaksi yksityistä, ja pohtii, voiko mainittujen unionin oikeuden säännöksen ja määräyksen mahdollinen välitön oikeusvaikutus tulla kyseeseen myös tällaisessa asiayhteydessä.
- 19 Tässä tilanteessa Bundesarbeitsgericht päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset, joista ensimmäinen on täysin samanlainen asioissa C-569/16 ja C-570/16 ja joista toinen on esitetty pelkästään asiassa C-570/16:

”1) Onko työsuhteen aikana kuolleen työntekijän perillisellä [direktiivin 2003/88] 7 artiklan tai [perusoikeuskirjan] 31 artiklan 2 kohdan mukaan oikeus saada rahallinen korvaus työntekijälle ennen kuolemaa kuuluneesta vähimmäisvuosilomasta, mikä suljetaan pois [BUrIG:n] 7 §:n 4 momentissa, luettuna yhdessä [BGB:n] 1922 §:n 1 momentin kanssa?

2) Mikäli ensimmäiseen kysymykseen vastataan myöntävästi, päteekö tämä myös silloin, kun kyse oli kahden yksityishenkilön välisestä työsuhteesta?”

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Tutkittavaksi ottaminen

- 20 Broßonn epäilee sitä, voidaanko ennakkoratkaisupyynnöt ottaa tutkittavaksi, koska yhtäältä unionin tuomioistuin on jo todennut 12.6.2014 antamassaan tuomiossa Bollacke (C-118/13, EU:C:2014:1755), että direktiivin 2003/88 7 artikla on esteenä pääasioissa kyseessä olevan säännösten kaltaisille kansallisille säännöstoille tai käytännöille, joiden mukaan oikeus palkalliseen vuosilomaan raukeaa synnyttämättä oikeutta rahalliseen korvaukseen pitämättä jääneestä palkallisesta vuosilomasta silloin, kun työntekijä kuolee. Jos katsotaan, ettei tämä sama säännös ole esteenä tällaiselle kansalliselle säännöstölle siltä osin kuin sen mukaan ei ole mahdollista, että sama korvaus voisi siirtyä perillisille, kyseisestä unionin tuomioistuimen tuomiosta ilmenevää ohjetta ei voitaisi enää soveltaa. Toisaalta suuressa osassa kansallisia tuomioistuimia ja oikeuskirjallisuutta katsotaan Broßonnin mukaan, että pääasiassa kyseessä olevaa kansallista säännöstöä on mahdollista tulkita kyseisen ohjeen mukaisella tavalla.
- 21 Tältä osin on kuitenkin huomautettava ensimmäiseksi, että vaikka jokin oikeuskysymys olisikin ratkaistu unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä, kansallisilla tuomioistuimilla on edelleen täysi vapaus saattaa asia unionin tuomioistuimen ratkaistavaksi, jos ne pitävät sitä tarkoituksenmukaisena, eikä tilanne, jossa unionin tuomioistuin on jo tulkinnut säännöksiä ja määräyksiä, joiden tulkintaa pyydetään, estä unionin tuomioistuinta antamasta uutta ratkaisua (tuomio 17.7.2014, Torresi, C-58/13 ja C-59/13, EU:C:2014:2088, 32 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 22 Tästä seuraa, että se, että unionin tuomioistuin on 12.6.2014 annetussa tuomiossa Bollacke (C-118/13, EU:C:2014:1755) jo tulkinnut direktiivin 2003/88 7 artiklaa saman, pääasiassa kyseessä olevan kansallisen säännösten perusteella, ei voi johtaa nyt käsiteltävissä asioissa esitettyjen kysymysten tutkimatta jättämiseen.
- 23 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan on toiseksi selvää, että SEUT 267 artiklan mukaisessa unionin tuomioistuimen ja kansallisten tuomioistuinten välisessä yhteistyössä yksinomaan kansallisen tuomioistuimen, jossa asia on vireillä ja joka vastaa annettavasta ratkaisusta, tehtävänä on kunkin asian erityispiirteiden perusteella harkita, onko ennakkoratkaisu tarpeen asian ratkaisemiseksi ja onko sen unionin tuomioistuimelle esittämällä kysymyksillä merkitystä asian kannalta. Jos siis esitetyt kysymykset koskevat unionin oikeuden tulkintaa, unionin tuomioistuimella on lähtökohtaisesti velvollisuus vastata niihin (tuomio 6.3.2018, SEGRO ja Horváth, C-52/16 ja C-113/16, EU:C:2018:157, 42 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 24 Kansallisen tuomioistuimen esittämä ennakkoratkaisupyynnö voidaan jättää tutkimatta vain, jos on ilmeistä, ettei pyydetyllä unionin oikeuden tulkitsemisella ole mitään yhteyttä kansallisessa tuomioistuimessa käsiteltävän asian tosiseikkoihin tai kohteeseen, jos kyseinen ongelma on luonteeltaan hypoteettinen taikka jos unionin tuomioistuimella ei ole tiedossaan niitä tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja, jotka ovat tarpeen, jotta se voisi antaa hyödyllisen vastauksen sille esitettyihin kysymyksiin (tuomio 6.3.2018, SEGRO ja Horváth, C-52/16 ja C-113/16, EU:C:2018:157, 43 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 25 Siltä osin kuin tässä yhteydessä on kyse Broßonnin väitteestä, jonka mukaan pääasiassa kyseessä olevaa kansallista säännöstöä voidaan tulkita siten, että sen yhteensopivuus direktiivin 2003/88 7 artiklan, sellaisena kuin unionin tuomioistuin on sitä tulkinnut 12.6.2014 annetussa tuomiossa Bollacke (C-118/13, EU:C:2014:1755), kanssa varmistetaan, on tosin totta, että kysymys siitä, onko kansallisen oikeuden säännös jätettävä soveltamatta siltä osin kuin se on ristiriidassa unionin oikeuden kanssa, tulee esiin vain, jos tätä säännöstä ei ole mahdollista tulkita unionin oikeuden mukaisesti (ks. vastaavasti tuomio 24.1.2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, 23 kohta).

- 26 On kuitenkin myös huomautettava, että kyseisellä unionin oikeuden mukaista kansallisen oikeuden tulkintaa koskevalla periaatteella on tietyt rajat. Kansallisen tuomioistuimen velvollisuutta tukeutua direktiivin sisältöön, kun se tulkitsee ja soveltaa asiaan liittyviä kansallisen oikeuden säännöksiä, rajoittavat siten yleiset oikeusperiaatteet, eikä se voi olla perustana kansallisen oikeuden *contra legem*-tulkinnalle (tuomio 24.1.2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, 25 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 27 Kuten tämän tuomion 15 kohdasta ilmenee, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo pääasiassa nimenomaan, että se on törmännyt tällaiseen rajaan. BURLG:n 7 §:n 4 momenttia, kun sitä luetaan yhdessä BGB:n 1922 §:n 1 momentin kanssa, ei sen mukaan näet voida tulkita yhdenmukaisesti direktiivin 2003/88 7 artiklan, sellaisen kuin unionin tuomioistuin on sitä tulkinnut 12.6.2014 annetussa tuomiossa Bollacke (C-118/13, EU:C:2014:1755), kanssa.
- 28 Tämän perusteella ennakkoratkaisupyyntöjen osalta ei voida katsoa, etteivät ne täytä tutkittavaksi ottamisen edellytyksiä, siltä osin kuin esitetyt kysymykset koskevat sitä, voivatko ne unionin oikeuden säännökset ja määräykset, joihin niissä vedotaan, johtaa siinä tapauksessa, ettei tällainen unionin oikeuden mukainen kansallisen oikeuden tulkinta ole mahdollinen, siihen, että kansallisten tuomioistuinten on tarvittaessa jätettävä mainittu kansallinen säännöstö soveltamatta muun muassa kahden yksityisen välisen oikeusriidan yhteydessä.
- 29 Edellä esitettyjen seikkojen perusteella on katsottava, että ennakkoratkaisupyyntöt voidaan ottaa tutkittaviksi.

Asiakysymys

Alustavat huomautukset

- 30 On huomautettava, että – kuten tämän tuomion 13–17 kohdassa esitetyistä ennakkoratkaisupyyntöjen perusteluista ilmenee ja joiden valossa asiassa C-569/16 esitettyä kysymystä ja asiassa C-570/16 esitettyä ensimmäistä kysymystä on luettava – mainitut kysymykset sisältävät kaksi erillistä osaa.
- 31 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii ensinnäkin lähinnä, onko direktiivin 2003/88 7 artiklaa ja perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että ne ovat esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle säännöstölle, ja olisiko unionin tuomioistuimen 12.6.2014 antamassaan tuomiossa Bollacke (C-118/13, EU:C:2014:1755) vahvistamaa tulkintaa harkittava tältä osin uudelleen tai tarkennettava.
- 32 Vaikka toiseksi oletettaisiin, että unionin tuomioistuin pysyttää mainitun tulkinnan, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii, onko näitä samoja unionin oikeuden säännöstä ja määräystä tulkittava siten, että niillä on välitön oikeusvaikutus, jolloin kansalliset tuomioistuimet olisivat velvollisia sivuuttamaan tällaisen kansallisen säännöstön siltä osin kuin sitä ei voitaisi tulkita mainitusta säännöksestä ja mainitusta määräyksestä ilmenevien vaatimusten mukaisesti.
- 33 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin haluaa lopuksi selvittää asiassa C-570/16 esittämällään toisella kysymyksellä, voiko tällainen kyseessä olevan kansallisen säännöstön sivuuttamista koskeva vaikutus tulla kyseeseen myös kahden yksityisen välisen oikeusriidan yhteydessä.
- 34 Tämän perusteella on tutkittava aluksi asiassa C-569/16 esitetyn kysymyksen ensimmäinen osa ja asiassa C-570/16 esitetyn ensimmäisen kysymyksen ensimmäinen osa ja tämän jälkeen niillä toisiinsa olevan liittymäkohdan vuoksi yhdessä mainittujen kysymysten toinen osa ja asiassa C-570/16 esitetty toinen kysymys.

Asiassa C-569/16 esitetyn kysymyksen ensimmäinen osa ja asiassa C-570/16 esitetyn ensimmäisen kysymyksen ensimmäinen osa

- 35 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelelee asiassa C-569/16 esittämänsä kysymyksen ensimmäisellä osalla, joka on samanlainen kuin sen asiassa C-570/16 esittämän ensimmäisen kysymyksen ensimmäinen osa, lähinnä, onko direktiivin 2003/88 7 artiklaa ja perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohtaa tulkittava siten, että ne ovat esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle kansalliselle säännöstölle, jonka mukaan silloin, kun työsuhde päättyy työntekijän kuoleman takia, oikeus kyseisen säännöksen ja kyseisen määräyksen nojalla kertyneeseen palkalliseen vuosilomaan, jota työntekijä ei ole pitänyt ennen kuolemaansa, raukeaa voimatta synnyttää sellaista oikeutta rahalliseen korvaukseen mainitusta lomasta, joka voi siirtyä työntekijän oikeudenomistajille perintönä.
- 36 Ensimmäiseksi on huomautettava direktiivin 2003/88 7 artiklasta, että – kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin korostaa – unionin tuomioistuin katsoi 12.6.2014 annetun tuomion Bollacke (C-118/13, EU:C:2014:1755), joka on annettu asiassa, jolle oli ominaista nyt käsiteltäviä yhdistettyjä asioita vastaava tosiseikasto ja joka koski samaa kansallista säännöstöä, josta on kyse pääasiassa, 30 kohdassa, että mainittua unionin oikeuden säännöstä on tulkittava siten, että se on esteenä kansallisille lainsäädännöille tai käytännöille, joiden mukaan oikeus palkalliseen vuosilomaan raukeaa synnyttämättä oikeutta rahalliseen korvaukseen pitämättä jääneestä lomasta silloin, kun työsuhde päättyy työntekijän kuoleman takia.
- 37 Kuten ennakkoratkaisupyynnöistä ja tämän tuomion 14–16 kohdasta ilmenee, ennakkoratkaisua pyytäneellä tuomioistuimella on kuitenkin tiettyjä epäilyjä unionin tuomioistuimen näin vahvistaman tulkinnan osalta olennaisesti siitä syystä, että palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden tavoitteita eli sen mahdollistamista, että työntekijä voi levätä ja että hänellä on aikaa rentoutumiseen ja vapaa-aikaan, ei sen mielestä voida enää saavuttaa sen jälkeen, kun asianomainen on kuollut.
- 38 Tältä osin on heti alkuun huomautettava, että unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan jokaisen työntekijän oikeutta palkalliseen vuosilomaan on pidettävä unionin sosiaalioikeuden periaatteena, jolla on erityinen merkitys ja josta ei voida poiketa ja jonka toimivaltaiset kansalliset viranomaiset voivat panna täytäntöön ainoastaan direktiivissä 2003/88 nimenomaisesti ilmaistuissa rajoissa (ks. vastaavasti tuomio 12.6.2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, 15 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Kyseisen unionin oikeudessa vahvistetun työntekijän perusoikeuden kunnioittamisen takaamiseksi direktiivin 2003/88 7 artiklaa ei myöskään voida tulkita suppeasti työntekijällä kyseisen säännöksen perusteella olevien oikeuksien kustannuksella (ks. vastaavasti tuomio 12.6.2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, 22 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 39 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan on niin, että oikeus vuosilomaan on ainoastaan toinen puoli oikeudesta palkalliseen vuosilomaan unionin sosiaalioikeuden keskeisenä periaatteena, ja kyseinen oikeus kattaa myös oikeuden saada loma-ajan palkka. Unionin lainsäätäjän muun muassa direktiivin 2003/88 7 artiklassa käyttämä ilmaisu ”palkallinen vuosiloma” tarkoittaa, että työntekijän palkanmaksua on jatkettava direktiivissä tarkoitettun vuosiloman keston ajan. Työntekijän on toisin sanoen saatava edelleen normaalia palkkaa kyseisen lepoon ja rentoutumiseen tarkoitettun ajanjakson ajan (ks. tuomio 12.6.2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, 20 ja 21 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 40 Direktiivin 2003/88 7 artiklan 1 kohdassa säädetyn loma-ajan palkan tarkoituksena on mahdollistaa, että työntekijä voi todella pitää loman, johon hänellä on oikeus (tuomio 16.3.2006, Robinson-Steele ym., C-131/04 ja C-257/04, EU:C:2006:177, 49 kohta).

- 41 Unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan direktiivin 2003/88 7 artiklassa vahvistetulla vuosilomaoikeudella pyritään näet sen mahdollistamiseen yhtäältä, että työntekijä voi levätä työsopimuksen mukaisten tehtäviensä suorittamisesta, ja toisaalta, että hänellä on aikaa rentoutumiseen ja vapaa-aikaan (tuomio 20.7.2016, Maschek, C-341/15, EU:C:2016:576, 34 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 42 Kun direktiivin 2003/88 7 artiklan 2 kohdassa säädetään, ettei palkallisen vuosiloman vähimmäisaikaa saa korvata rahalla, paitsi jos työsuhde päättyy, sillä pyritään siten etenkin takaamaan, että työntekijä voi turvallisuutensa ja terveytensä tehokkaaksi suojelemiseksi saada todellisen lepoajan (ks. vastaavasti tuomio 16.3.2006, Robinson-Steele ym., C-131/04 ja C-257/04, EU:C:2006:177, 60 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 43 Kun työsuhde päättyy, sen palkallisen vuosiloman pitäminen, johon työntekijällä oli oikeus, ei todellisuudessa enää ole mahdollista. Sen estämiseksi, että työntekijä ei voisi edes rahallisessa muodossa käyttää tätä oikeutta kyseisen vuosiloman pitämisen mahdottomuuden vuoksi, direktiivin 2003/88 7 artiklan 2 kohdassa säädetään, että työntekijällä on oikeus rahalliseen korvaukseen pitämättä jääneistä palkallisista vuosilomapäivistä (ks. vastaavasti tuomio 20.1.2009, Schultz-Hoff ym., C-350/06 ja C-520/06, EU:C:2009:18, 56 kohta; tuomio 12.6.2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, 17 kohta ja tuomio 20.7.2016, Maschek, C-341/15, EU:C:2016:576, 27 kohta).
- 44 Kyseisessä säännöksessä ei aseteta minkäänlaista muuta edellytystä rahallisen korvauksen saamista koskevan oikeuden syntymiselle kuin yhtäältä se, että työsuhde on päättynyt, ja toisaalta se, ettei työntekijä ole pitänyt kaikkea palkallista vuosilomaansa, johon hänellä oli oikeus työsuhteen päättymisajankohtana (ks. vastaavasti tuomio 12.6.2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, 23 kohta).
- 45 Sillä, mistä syystä työsuhde on päättynyt, ei siten ole merkitystä direktiivin 2003/88 7 artiklan 2 kohdassa säädetyn rahallista korvausta koskevan oikeuden kannalta (ks. vastaavasti tuomio 20.7.2016, Maschek, C-341/15, EU:C:2016:576, 28 kohta).
- 46 Vaikka siitä, että työntekijä kuolee, seuraa tosin välttämättä – kuten ennakkoratkaisua pyytäneet tuomioistuimien huomauttaa –, ettei työntekijällä ole enää mitään todellista mahdollisuutta käyttää aikaa palkallista vuosilomaa, johon hänellä oli oikeus kuollessaan, koskevaan oikeuteen liittyvään lepoon ja rentoutumiseen, ei voida kuitenkaan katsoa, että tällainen seikka johtaa taannehtivasti näin saavutetun oikeuden, johon kuuluu – kuten tämän tuomion 39 kohdassa on huomautettu – toinen yhtä tärkeä puoli eli oikeus saada loma-ajan palkkaa, täydelliseen menettämiseen (ks. vastaavasti tuomio 12.6.2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, 25 kohta).
- 47 Tältä osin on myös huomautettava, että unionin tuomioistuin on jo todennut, että direktiivin 2003/88 7 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että työntekijällä on eläkkeelle siirtyessään oikeus rahalliseen korvaukseen palkallisesta vuosilomasta, joka on jäänyt pitämättä esimerkiksi sen vuoksi, että työntekijä on ollut poissa palveluksesta sairauden takia (ks. tuomio 20.7.2016, Maschek, C-341/15, EU:C:2016:576, 31 ja 32 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Myöskään tällainen työntekijä ei voi kuitenkaan pitää lomaa, joka on ymmärrettävä ajanjaksona, jolla on tarkoitus mahdollistaa, että työntekijä saa levätä ja rentoutua voidakseen jatkaa työskentelyään tulevaisuudessa, koska kyseinen työntekijä ei lähtökohtaisesti enää työskentele ja koska pääasiassa hän hyötyy siten kyseisestä palkallisesta vuosilomasta konkreettisemmin vain rahallisessa muodossa.
- 48 Työntekijän saavuttama oikeus palkalliseen vuosilomaan, kun sitä tarkastellaan siihen liittyvän taloudellisen puolen kannalta, on lisäksi luonteeltaan täysin varallisuus oikeudellinen, ja sen on siis sellaisenaan tarkoitus tulla osaksi työntekijän omaisuutta, joten työntekijän kuolema ei voi viedä tältä taannehtivasti – eikä siten niiltä, joille kyseisen omaisuuden on tarkoitus siirtyä perintönä – tosiasiallista mahdollisuutta käyttää palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden kyseistä varallisuus oikeudellista osatekijää.

- 49 Sillä, että työntekijän saavuttama oikeus palkalliseen vuosilomaan tai hänellä vastaavasti oleva oikeus saada rahallinen korvaus pitämättä jääneestä lomasta työsuhteen päättyessä raukeaa ilman, että asianomaisella olisi tosiasiallisesti ollut mahdollisuus käyttää tätä oikeutta palkalliseen vuosilomaan, vaarannettaisiin näet suoraan kyseisen oikeuden olennainen sisältö (ks. vastaavasti tuomio 19.9.2013, uudelleen käsittely komissio v. Strack, C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, 32 kohta).
- 50 Rahallinen korvaus siinä tapauksessa, että työsuhde päättyy työntekijän kuoleman takia, on siten välttämätön, jotta voidaan varmistaa työntekijälle myönnetyn palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden tehokas vaikutus (ks. vastaavasti tuomio 12.6.2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, 24 kohta).
- 51 Toiseksi on huomautettava, ettei oikeudella palkalliseen vuosilomaan unionin sosiaalioikeuden periaatteena ole pelkästään erityinen merkitys, vaan siitä on myös määrätty nimenomaisesti Euroopan unionin perusoikeuskirjan, jolla on SEU 6 artiklan 1 kohdan mukaan sama oikeudellinen arvo kuin perussopimuksilla, 31 artiklan 2 kohdassa (tuomio 30.6.2016, Sobczyszyn, C-178/15, EU:C:2016:502, 20 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 52 Unionin oikeusjärjestyksessä näin taatut perusoikeudet ovat sovellettavissa kaikkiin unionin oikeudessa säänneltyihin tilanteisiin (tuomio 15.1.2014, Association de médiation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2, 42 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 53 Koska pääasiassa kyseessä olevalla kansallisella säännöstöllä pannaan täytäntöön direktiivi 2003/88, tästä seuraa, että perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohta on sovellettavissa pääasioihin (ks. analogisesti tuomio 15.1.2014, Association de médiation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2, 43 kohta).
- 54 Tältä osin aluksi perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan sanamuodosta seuraa, että mainitussa määräyksessä vahvistetaan jokaisella työntekijällä oleva ”oikeus” ”palkalliseen vuosilomaan”.
- 55 Tämän jälkeen on todettava, että niiden perusoikeuskirjan 31 artiklaan liittyvien selitysten mukaan, jotka SEU 6 artiklan 1 kohdan kolmannen alakohdan ja perusoikeuskirjan 52 artiklan 7 kohdan mukaan on otettava huomioon perusoikeuskirjan tulkinnassa, perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohta perustuu direktiiviin 93/104 ja Euroopan sosiaalisen peruskirjan, joka on allekirjoitettu Torinossa 18.10.1961 ja jota on tarkistettu Strasbourgissa 3.5.1996, 2 artiklaan sekä Strasbourgissa 9.12.1989 pidetyssä Eurooppa-neuvoston kokouksessa hyväksytyyn työntekijöiden sosiaalisia perusoikeuksia koskevan yhteisön peruskirjan 8 kohtaan (tuomio 19.9.2013, uudelleen käsittely komissio v. Strack, C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, 27 kohta).
- 56 Kuten direktiivin 2003/88 johdanto-osan ensimmäisestä perustelukappaleesta ilmenee, kyseisellä direktiivillä kodifioidaan direktiivi 93/104, ja oikeutta palkalliseen vuosilomaan koskevassa direktiivin 2003/88 7 artiklassa toistetaan sanatarkasti direktiivin 93/104 7 artiklan ilmaisut (tuomio 19.9.2013, uudelleen käsittely komissio v. Strack, C-579/12 RX-II, EU:C:2013:570, 28 kohta).
- 57 Tässä asiayhteydessä on lopuksi palautettava mieleen, että unionin tuomioistuimella on jo ollut tilaisuus täsmentää, että direktiivin 2003/88 7 artiklan 1 kohdassa käytetty ilmaisu ”palkallinen vuosiloma”, joka on rinnastettava perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdassa olevaan ilmaisuun ”palkallinen vuosiloma”, tarkoittaa, että palkanmaksua on jatkettava kyseisessä säännöksessä ja kyseisessä määräyksessä tarkoitetun vuosiloman keston ajan ja että työntekijälle on toisin sanoen maksettava normaalia palkkaa kyseisen lepojaksen ajalta (ks. vastaavasti tuomio 15.9.2011, Williams ym., C-155/10, EU:C:2011:588, 18 ja 19 kohta).
- 58 Kuten tämän tuomion 39 kohdassa on huomautettu, oikeus vuosilomaan on ainoastaan toinen puoli oikeudesta palkalliseen vuosilomaan sellaisena unionin sosiaalioikeuden keskeisenä periaatteena, jota direktiivin 93/104 7 artikla ja direktiivin 2003/88 7 artikla ilmaisevat ja joka on tällä välin vahvistettu nimenomaisesti perusoikeudeksi perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdassa. Mainittu perusoikeus

sisältää siten myös oikeuden saada loma-ajan palkkaa ja kyseiseen palkallista vuosilomaa koskevaan oikeuteen välittömästi liittyvän oikeuden rahalliseen korvaukseen työsuhteen päättyessä pitämättä jääneestä vuosilomasta.

- 59 Tältä osin on todettava, että kyseistä oikeutta voidaan rajoittaa vain perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdassa määrättyjä tiukkoja edellytyksiä noudattaen ja erityisesti mainitun oikeuden keskeistä sisältöä kunnioittaen. Jäsenvaltiot eivät siis voi poiketa direktiivin 2003/88 7 artiklasta, kun sitä luetaan perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan valossa, ilmenevästä periaatteesta, jonka mukaan saavutettu oikeus palkalliseen vuosilomaan ei voi lakata lomavuoden ja/tai kansallisessa oikeudessa loman siirtämiselle varatun ajanjakson päättyessä, jos työntekijä ei ole voinut pitää lomaansa (ks. vastaavasti tuomio 29.11.2017, King, C-214/16, EU:C:2017:914, 56 kohta).
- 60 Kuten tämän tuomion 46 kohdassa on muistutettu, ei ole myöskään mahdollista, että jäsenvaltiot voisivat päättää, että työsuhteen päättyminen kuoleman takia johtaa taannehtivasti työntekijän saavuttaman palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden täydelliseen menettämiseen, koska tällainen oikeus kattaa näet lomaa sellaisenaan koskevan oikeuden lisäksi toisen yhtä tärkeän puolen eli oikeuden saada loma-ajan palkkaa, mikä oikeuttaa sen, että asianomaiselle tai hänen oikeudenomistajilleen maksetaan rahallinen korvaus, joka vastaa suuruudeltaan työsuhteen päättyessä pitämättä jäänyttä vuosilomaa.
- 61 Perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdasta on siten erityisesti seurauksena perusoikeuskirjan soveltamisalaan kuuluvien tilanteiden osalta, etteivät jäsenvaltiot saa vahvistaa säännöstöä, jonka seurauksena työntekijän kuolema johtaa siihen, että työntekijä menettää taannehtivasti palkallista vuosilomaa koskevat oikeutensa, jotka hän oli saavuttanut ennen kuolemaansa, ja näin ollen hänen oikeudenomistajansa menettävät kyseisten oikeuksien sijaan varallisuus oikeudellisena osatekijänä tulevan rahallisen korvauksen.
- 62 Edellä esitetyn perusteella ja kun otetaan lisäksi huomioon se, mitä tämän tuomion 38–50 kohdassa on huomautettu, on katsottava, että kun työsuhde päättyy työntekijän kuoleman takia, direktiivin 2003/88 7 artiklan 2 kohdasta ja tämän lisäksi myös perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdasta ilmenee, että sen estämiseksi, että kyseisen työntekijän saavuttama perusoikeus palkalliseen vuosilomaan, mukaan lukien sen varallisuus oikeudellinen osatekijä, menetetään taannehtivasti, asianomaisen oikeus saada rahallinen korvaus pitämättä jääneestä lomasta voi siirtyä hänen oikeudenomistajilleen perintönä.
- 63 Tästä seuraa, että asiassa C-569/16 esitetyn kysymyksen ensimmäiseen osaan ja asiassa C-570/16 esitetyn ensimmäisen kysymyksen ensimmäiseen osaan on vastattava, että direktiivin 2003/88 7 artiklaa ja perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että ne ovat esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle kansalliselle säännöstölle, jonka mukaan silloin, kun työsuhde päättyy työntekijän kuoleman takia, oikeus kyseisen säännöksen ja kyseisen määräyksen nojalla kertyneeseen palkalliseen vuosilomaan, jota työntekijä ei ole pitänyt ennen kuolemaansa, raukeaa voimatta synnyttää sellaista oikeutta rahalliseen korvaukseen mainitusta lomasta, joka voi siirtyä työntekijän oikeudenomistajille perintönä.

Asiassa C-569/16 esitetyn kysymyksen toinen osa ja asiassa C-570/16 esitetyn ensimmäisen kysymyksen toinen osa ja siinä esitetty toinen kysymys

- 64 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee asiassa C-569/16 esitetyn kysymyksensä toisella osalla ja asiassa C-570/16 esitetyn ensimmäisen kysymyksen toisella osalla lähinnä, onko silloin, kun pääasiassa kyseessä olevan kaltaista kansallista säännöstöä ei ole mahdollista tulkita niin, että sen yhdenmukaisuus direktiivin 2003/88 7 artiklan ja perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan kanssa varmistetaan, unionin oikeuden mainittua säännöstä ja mainittua määräystä tulkittava siten, että kansallisen tuomioistuimen on niiden seurauksena jätettävä tällainen kansallinen säännöstö

soveltamatta ja että kuolleen työntekijän oikeudenomistajalle on myönnettävä hänen entisen työnantajansa kustannuksella rahallinen korvaus tuon saman säännöksen ja tuon saman määräyksen nojalla kertyneestä palkallisesta vuosilomasta, jota työntekijä ei ole pitänyt. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustele asiassa C-570/16 esittämällään toisella kysymyksellä, onko unionin oikeuden mainittua säännöstä ja mainittua määräystä tulkittava kyseisessä tapauksessa tällä tavalla myös kuolleen työntekijän oikeudenomistajan ja kuolleen työntekijän entisen työnantajan välisessä oikeusriidassa, kun työnantaja on yksityinen.

- 65 Aluksi on palautettava mieleen, että kysymys siitä, onko kansallinen säännös jätettävä soveltamatta siltä osin kuin se on ristiriidassa unionin oikeuden kanssa, tulee esiin vain, jos kyseistä säännöstä ei ole mahdollista tulkita yhdenmukaisesti unionin oikeuden kanssa.
- 66 Tältä osin on korostettava, että kun kansalliset tuomioistuimet soveltavat kansallista lainsäädäntöä, niiden on tulkittava sitä mahdollisimman pitkälle kyseisen direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti, jotta sillä tarkoitettu tulos saavutettaisiin ja siten noudatettaisiin SEUT 288 artiklan kolmatta kohtaa (tuomio 24.1.2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, 24 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 67 On myös kiinnitettävä huomiota siihen, että yhdenmukaisen tulkinnan periaate edellyttää, että kansalliset tuomioistuimet tekevät toimivaltansa rajoissa kaiken mahdollisen ottamalla huomioon kansallisen oikeuden kokonaisuudessaan ja soveltamalla siinä hyväksytyjä tulkintatapoja taatakseen kyseessä olevan direktiivin täyden tehokkuuden ja päätyäkseen ratkaisuun, joka on direktiivillä tavoitellun päämäärän mukainen (tuomio 24.1.2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, 27 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 68 Kuten unionin tuomioistuin on todennut, vaatimus tällaisesta unionin oikeuden mukaisesta tulkinnasta sisältää muun muassa kansallisille tuomioistuimille velvollisuuden muuttaa tarvittaessa vakiintunutta oikeuskäytäntöä, jos se perustuu sellaiseen kansallisen oikeuden tulkintaan, joka ei sovi yhteen direktiivin tavoitteiden kanssa. Niinpä kansallinen tuomioistuin ei muun muassa voi katsoa pätevästi, että sen on mahdoton tulkita kansallista säännöstä unionin oikeuden mukaisesti vain sen takia, että sitä on vakiintuneesti tulkittu merkityksessä, joka ei sovi yhteen unionin oikeuden kanssa (tuomio 17.4.2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, 72 ja 73 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 69 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on nyt käsiteltävässä tapauksessa noudatettava unionin oikeudesta johtuvaa velvollisuuttaan tarkastaa tämän tuomion kolmessa edeltävässä kohdassa mieleen palautettujen periaatteiden valossa, onko tällainen unionin oikeuden mukainen tulkinta mahdollinen.
- 70 Tämän tarkennuksen jälkeen on todettava siltä osin kuin ensimmäiseksi on kyse siitä mahdollisesta välittömästä oikeusvaikutuksesta, joka direktiivin 2003/88 7 artiklalla olisi katsottava olevan, että unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan aina, kun direktiivin säännökset ovat sisältönsä osalta ehdottomia ja riittävän täsmällisiä, yksityiset voivat kansallisissa tuomioistuimissa vedota niihin valtiota vastaan, jos valtio ei ole saattanut direktiiviä osaksi kansallista oikeusjärjestystä määrääjässä tai jos direktiivi on saatettu osaksi kansallista oikeusjärjestystä virheellisesti (tuomio 24.1.2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, 33 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Lisäksi silloin, kun yksityiset voivat vedota direktiiviin valtiota vastaan, he voivat tehdä tämän riippumatta siitä, toimiiko valtio työnantajana vai viranomaisena. Molemmissa tapauksissa on näet vältettävä tilanne, jossa valtio voisi hyötyä siitä, ettei se ole noudattanut unionin oikeutta (tuomio 24.1.2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, 38 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 71 Näiden seikkojen perusteella unionin tuomioistuin on katsonut, että yksityiset voivat vedota direktiivin ehdottomiin ja riittävän täsmällisiin säännöksiin muun muassa jäsenvaltiota ja sen kaikkia hallintoelimiä ja myös hajautetun hallinnon viranomaisia vastaan (ks. vastaavasti tuomio 7.8.2018, Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, 45 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

- 72 Unionin tuomioistuin on jo todennut, että direktiivin 2003/88 7 artiklan 1 kohta täyttää nämä ehdottomuutta ja riittävää täsmällisyyttä koskevat edellytykset, koska siinä yksiselitteisesti asetetaan jäsenvaltioille velvollisuus saavuttaa tietty tulos eikä siihen liity mitään ehtoa siinä olevan säännön soveltamiseksi, eli sille, että kaikkien työntekijöiden on saatava vähintään neljän viikon pituinen palkallinen vuosiloma. Kyseinen artikla täyttää siten edellytykset, jotta sillä voidaan katsoa olevan välitön oikeusvaikutus (ks. vastaavasti tuomio 24.1.2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, 34–36 kohta).
- 73 Kyseisen direktiivin 7 artiklan 2 kohdasta on todettava, että – kuten tämän tuomion 44 kohdassa on huomautettu – mainitussa säännöksessä ei aseteta minkäänlaista muuta edellytystä rahallisen korvauksen saamista koskevan oikeuden syntyemiselle kuin yhtäältä se, että työsuhde on päättynyt, ja toisaalta se, ettei työntekijä ole pitänyt kaikkea palkallista vuosilomaansa, johon hänellä oli oikeus työsuhteen päättyessä. Kyseinen oikeus annetaan mainitulla direktiivillä suoraan, eikä se voi riippua muista kuin siinä nimenomaisesti vahvistetuista edellytyksistä (ks. vastaavasti tuomio 12.6.2014, Bollacke, C-118/13, EU:C:2014:1755, 28 kohta). Mainittu säännös täyttää siis vuorollaan edellytykset, jotta sillä voi olla välitön oikeusvaikutus.
- 74 Nyt käsiteltävässä tapauksessa asian C-569/16 osalta on selvää yhtäältä, että Bauer ei ollut kuollessaan – mikä johti hänellä Wuppertalin kaupunkiin olleen työsuhteen päättymiseen – pitänyt kaikkea sitä palkallista vuosilomaa, johon hänellä oli oikeus kyseisenä ajankohtana, ja toisaalta, että mainittu työnantaja on hajautetun hallinnon viranomainen.
- 75 Koska direktiivin 2003/88 7 artikla täyttää, kuten tämän tuomion 72 ja 73 kohdasta ilmenee, edellytykset, jotta sillä voidaan katsoa olevan välitön oikeusvaikutus, tästä seuraa, että Bauerilla tai – koska Bauer on kuollut – hänen oikeudenomistajallaan on, kuten tämän tuomion 70 ja 71 kohdassa mieleen palautetusta unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä seuraa, oikeus saada Wuppertalin kaupungin kustannuksella rahallinen korvaus mainitun säännöksen nojalla kertyneestä palkallisesta vuosilomasta, jota asianomainen ei ole pitänyt, ja kansallisten tuomioistuinten on jätettävä tältä osin soveltamatta kansallinen säännöstö, joka, kuten pääasiassa kyseessä olevan kaltainen säännöstö, on esteenä tällaisen korvauksen saamiselle.
- 76 Pääasian oikeudenkäynnistä asiassa C-570/16, jossa ovat vastakkain Broßonn edesmenneen aviomiehensä oikeudenomistajana ja hänen aviomiehensä entinen työnantaja Willmeroth, on sitä vastoin huomautettava, että unionin tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan direktiivillä ei sellaisenaan voida luoda velvollisuuksia yksityiselle eikä siihen näin ollen voida sellaisenaan vedota tätä vastaan. Se, että mahdollisuus vedota sellaisen direktiivin säännökseen, jota ei ole saatettu osaksi kansallista oikeutta tai joka on pantu täytäntöön virheellisesti, ulotettaisiin yksityisten välisiin suhteisiin, merkitsisi nimittäin sitä, että unionille tunnustettaisiin valta säätää välittömin oikeusvaikutuksin yksityisiin kohdistuvista velvollisuuksista, vaikka sillä on tämä toimivalta ainoastaan niillä aloilla, joilla sille on annettu asetuksenantovalta (tuomio 7.8.2018, Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, 42 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 77 On siis niin, ettei edes sellaista direktiivin säännöstä, joka on selkeä, täsmällinen ja ehdoton ja jolla pyritään myöntämään yksityisille oikeuksia tai asettamaan heille velvollisuuksia, voida soveltaa sellaisenaan pelkästään yksityisten välisessä oikeudenkäynnissä (tuomio 7.8.2018, Smith, C-122/17, EU:C:2018:631, 43 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 78 Kuten unionin tuomioistuin on jo todennut, direktiivin 2003/88 7 artiklaan ei siis voida vedota yksityisten välisessä oikeusriidassa palkallista vuosilomaa koskevan oikeuden täyden vaikutuksen takaamiseksi ja kaikkien sen vastaisten kansallisten säännösten soveltamatta jättämiseksi (tuomio 26.3.2015, Fenoll, C-316/13, EU:C:2015:200, 48 kohta).

- 79 Edellä esitetyn perusteella on tutkittava toiseksi perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan ulottuvuutta sen määrittämiseksi, voidaanko kyseiseen määräykseen – jonka osalta tämän tuomion 52–63 kohdassa on todettu, että se on sovellettavissa pääasioihin liittyvien kaltaisissa tilanteissa ja että sitä on tulkittava siten, että se on esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle säännöstölle – vedota asialle C-570/16 ominaisen kaltaisessa yksityisten välisessä oikeusriidassa, jotta kansallinen tuomioistuin jättää soveltamatta mainitun kansallisen säännösten ja myöntää kuolleen työntekijän oikeudenomistajille hänen entisen työnantajansa kustannuksella rahallisen korvauksen pitämättä jääneestä palkallisesta vuosilomasta, johon mainitulla työntekijällä oli unionin oikeuden nojalla oikeus hänen kuollessaan.
- 80 Tältä osin on huomautettava, että oikeus palkalliseen vuosilomaan on unionin sosiaali oikeuden keskeinen periaate.
- 81 Kyseinen periaate perustuu puolestaan jäsenvaltioiden unionin tasolla laatimiin, työntekijöiden sosiaalisia perusoikeuksia koskevan yhteisön peruskirjan – joka mainitaan lisäksi SEUT 151 artiklassa – kaltaisiin asiakirjoihin sekä kansainvälisiin asiakirjoihin, joiden osalta mainitut jäsenvaltiot ovat tehneet yhteistyötä tai joihin ne ovat liittyneet. Viimeksi mainittuihin asiakirjoihin kuuluu Euroopan sosiaalinen peruskirja, jonka sopimuspuolia kaikki jäsenvaltiot ovat siten, että ne ovat liittyneet sen alkuperäiseen versioon, sen tarkistettuun versioon tai sen molempiin versioihin ja joka myös mainitaan SEUT 151 artiklassa. On myös mainittava palkallisesta vuosilomasta 24.6.1970 tehty Kansainvälisen työjärjestön yleissopimus nro 132 (muutettu versio), jossa esitetään, kuten unionin tuomioistuin on huomauttanut 20.1.2009 annetun tuomion Schultz-Hoff ym. (C-350/06 ja C-520/06, EU:C:2009:18) 37 ja 38 kohdassa, mainitun järjestön periaatteet, joiden osalta direktiivin 2003/88 johdanto-osan kuudennessa perustelukappaleessa todetaan, että ne on otettava huomioon.
- 82 Direktiivin 93/104 johdanto-osan neljännessä perustelukappaleessa huomautetaan tältä osin erityisesti, että työntekijöiden sosiaalisia perusoikeuksia koskevan yhteisön peruskirjan 8 kohdassa todetaan, että kaikilla unionin työntekijöillä on oikeus muun muassa palkalliseen vuosilomaan, jonka kesto on asteittain yhdenmukaistettava kansallisten käytäntöjen mukaisesti (ks. vastaavasti tuomio 26.6.2001, BECTU, C-173/99, EU:C:2001:356, 39 kohta).
- 83 Direktiivin 93/104 7 artiklassa ja direktiivin 2003/88 7 artiklassa ei siis itsessään ole otettu käyttöön palkallista vuosilomaa koskevaa oikeutta, joka pohjautuu siten erityisesti erilaisiin kansainvälisiin asiakirjoihin (ks. analogisesti tuomio 17.4.2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, 75 kohta) ja on unionin sosiaali oikeuden keskeisenä periaatteena luonteeltaan pakottava (ks. vastaavasti tuomio 16.3.2006, Robinson-Steele ym., C-131/04 ja C-257/04, EU:C:2006:177, 48 ja 68 kohta), koska – kuten tämän tuomion 58 kohdassa on korostettu – mainittu keskeinen periaate sisältää ”palkallista” vuosilomaa koskevan oikeuden sellaisenaan ja kyseiseen oikeuteen välittömästi liittyvän oikeuden rahalliseen korvaukseen työsuhteen päättyessä pitämättä jääneestä vuosilomasta.
- 84 Kun perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdassa määrätään pakottavasti, että ”jokaisella työntekijällä” on ”oikeus” ”palkalliseen vuosilomaan” viittaamatta tältä osin etenkään, kuten esimerkiksi 15.1.2014 annetun tuomion Association de médiation sociale (C-176/12, EU:C:2014:2) taustalla olevassa perusoikeuskirjan 27 artiklassa, ”unionin oikeuden sekä kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen mukaisi[in] tapauksi[in] ja niissä määrät[tyihin] edellytyksi[in]”, se ilmaisee unionin sosiaali oikeuden keskeistä periaatetta, josta voidaan poiketa ainoastaan perusoikeuskirjan 52 artiklan 1 kohdassa määrättyjä tiukkoja edellytyksiä noudattaen ja erityisesti palkallista vuosilomaa koskevan perusoikeuden keskeistä sisältöä kunnioittaen.
- 85 Perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdassa kaikille työntekijöille vahvistettu oikeus palkalliseen vuosilomaan on siten jo olemassaolonsa puolesta samalla sekä pakottava että ehdoton, eikä kyseistä määräystä ole näet tarpeen saattaa konkreettiseen muotoon unionin oikeuden tai kansallisen oikeuden säännöksillä, joissa on yksinomaan täsmennettävä palkallisen vuosiloman tarkka pituus ja mahdollisesti eräät sen käyttämisestä koskevat edellytykset. Tästä seuraa, että mainittu määräys riittää itsessään

antamaan työntekijöille oikeuden, johon nämä voivat vedota sellaisenaan niiden ja niiden työnantajan välisessä oikeusriidassa unionin oikeuden kattamassa tilanteessa, joka kuuluu siis perusoikeuskirjan soveltamisalaan (ks. analogisesti tuomio 17.4.2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, 76 kohta).

- 86 Perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohta johtaa siten sen soveltamisalaan kuuluvien tilanteiden osalta erityisesti yhtäältä siihen, että kansallisen tuomioistuimen on jätettävä soveltamatta pääasiassa kyseessä olevan kaltainen kansallinen säännöstö, jonka seurauksena työntekijän kuolema johtaa siihen, että työntekijä menettää taannehtivasti palkallista vuosilomaa koskevat oikeutensa, jotka hän oli saavuttanut ennen kuolemaansa, ja näin ollen hänen oikeudenomistajansa menettävät kyseisen oikeuden sijaan tulevan rahallisen korvauksen mainittujen oikeuksien muodostamana varallisuus oikeudellisena osatekijänä, ja toisaalta siihen, että työnantajat eivät saa vedota tällaisen kansallisen säännösten olemassaoloon välttääkseen mainitun rahallisen korvauksen maksamisen, johon niillä on velvollisuus mainitulla määräyksellä taatun perusoikeuden mukaisesti.
- 87 Perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdalla näin olevasta oikeusvaikutuksesta sellaisiin työnantajiin, jotka ovat yksityisiä, on korostettava, että vaikka kyseisen perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohdassa täsmennetään, että perusoikeuskirjan määräykset koskevat unionin toimielimiä, elimiä ja laitoksia toissijaisuusperiaatteen mukaisesti sekä jäsenvaltioita ainoastaan silloin, kun viimeksi mainitut soveltavat unionin oikeutta, mainituissa 51 artiklan 1 kohdassa ei sitä vastoin käsitellä kysymystä siitä, voivatko tällaiset yksityiset mahdollisesti olla suoraan velvollisia noudattamaan mainitun perusoikeuskirjan tiettyjä määräyksiä, eikä kyseistä määräystä voida siis tulkita siten, että sillä suljettaisiin järjestelmällisesti pois tällainen mahdollisuus.
- 88 Aluksi on huomautettava, että – kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 78 kohdassa – se, että eräät primaarioikeuden määräykset on osoitettu ensisijaisesti jäsenvaltioille, ei voi johtaa siihen, ettei niiden voida katsoa olevan sovellettavissa yksityisten välisiin suhteisiin (ks. vastaavasti tuomio 17.4.2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, 77 kohta).
- 89 Tämän jälkeen on todettava, että unionin tuomioistuin on muun muassa jo katsonut, että perusoikeuskirjan 21 artiklan 1 kohdassa vahvistettu kielto riittää itsessään antamaan yksityisille oikeuden, johon nämä voivat vedota sellaisenaan oikeusriidassa, jossa niiden vastapuolena on toinen yksityinen (tuomio 17.4.2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, 76 kohta), eikä siis perusoikeuskirjan 51 artiklan 1 kohta ole sille esteenä.
- 90 Lopuksi on huomautettava erityisesti perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdasta, että jokaisen työntekijän oikeus palkalliseen vuosilomaan edellyttää jo lähtökohtaisesti vastaavaa työnantajalla olevaa velvollisuutta eli velvollisuutta myöntää tällainen palkallinen vuosiloma.
- 91 Siinä tilanteessa, ettei ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen olisi mahdollista tulkita pääasiassa kyseessä olevaa kansallista säännöstöä siten, että sen yhdenmukaisuus perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan kanssa varmistetaan, sen on siten asialle C-570/16 ominaisen kaltaisessa tilanteessa varmistettava toimivaltansa rajoissa mainitusta määräyksestä johtuva oikeussuoja ja taattava kyseisen määräyksen tehokas vaikutus jättämällä tarpeen vaatiessa mainittu kansallinen säännöstö soveltamatta (ks. analogisesti tuomio 17.4.2018, Egenberger, C-414/16, EU:C:2018:257, 79 kohta).
- 92 Kaikkien edellä esitettyjen seikkojen perusteella asiassa C-569/16 esitetyn kysymyksen toiseen osaan sekä asiassa C-570/16 esitetyn ensimmäisen kysymyksen toiseen osaan ja siinä esitettyyn toiseen kysymykseen on vastattava, että silloin, kun pääasiassa kyseessä olevan kaltaista kansallista säännöstöä ei ole mahdollista tulkita niin, että sen yhdenmukaisuus direktiivin 2003/88 7 artiklan ja perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan kanssa varmistetaan, kansallisen tuomioistuimen, jonka käsiteltäväksi on saatettu kuolleen työntekijän oikeudenomistajan ja kyseisen työntekijän entisen työnantajan välinen oikeusriita, on jätettävä mainittu kansallinen säännöstö soveltamatta ja huolehdittava siitä, että mainitulle oikeudenomistajalle myönnetään kyseisen työnantajan kustannuksella rahallinen korvaus mainitun säännöksen ja mainitun määräyksen nojalla kertyneestä

palkallisesta vuosilomasta, jota työntekijä ei ole pitänyt ennen kuolemaansa. Tämä velvollisuus sitoo kansallista tuomioistuinta direktiivin 2003/88 7 artiklan ja perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan nojalla silloin, kun oikeusriidassa ovat vastakkain tällainen oikeudenomistaja ja työnantaja, joka on viranomainen, ja näistä jälkimmäisen määräyksen nojalla silloin, kun oikeusriidassa ovat vastakkain oikeudenomistaja ja työnantaja, joka on yksityinen.

Oikeudenkäyntikulut

- 93 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (suuri jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

- 1) **Tietyistä työajan järjestämisestä koskevista seikoista 4.11.2003 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2003/88/EY 7 artiklaa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohtaa on tulkittava siten, että ne ovat esteenä pääasiassa kyseessä olevan kaltaiselle kansalliselle säännöstölle, jonka mukaan silloin, kun työsuhde päättyy työntekijän kuoleman takia, oikeus kyseisen säännöksen ja kyseisen määräyksen nojalla kertyneeseen palkalliseen vuosilomaan, jota työntekijä ei ole pitänyt ennen kuolemaansa, raukeaa voimatta synnyttää sellaista oikeutta rahalliseen korvaukseen mainitusta lomasta, joka voi siirtyä työntekijän oikeudenomistajille perintönä.**
- 2) **Silloin, kun pääasiassa kyseessä olevan kaltaista kansallista säännöstöä ei ole mahdollista tulkita niin, että sen yhdenmukaisuus direktiivin 2003/88 7 artiklan ja perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan kanssa varmistetaan, kansallisen tuomioistuimen, jonka käsiteltäväksi on saatettu kuolleen työntekijän oikeudenomistajan ja kyseisen työntekijän entisen työnantajan välinen oikeusriita, on jätettävä mainittu kansallinen säännöstö soveltamatta ja huolehdittava siitä, että mainitulle oikeudenomistajalle myönnetään kyseisen työnantajan kustannuksella rahallinen korvaus mainitun säännöksen ja mainitun määräyksen nojalla kertyneestä palkallisesta vuosilomasta, jota työntekijä ei ole pitänyt ennen kuolemaansa. Tämä velvollisuus sitoo kansallista tuomioistuinta direktiivin 2003/88 7 artiklan ja perusoikeuskirjan 31 artiklan 2 kohdan nojalla silloin, kun oikeusriidassa ovat vastakkain tällainen oikeudenomistaja ja työnantaja, joka on viranomainen, ja näistä jälkimmäisen määräyksen nojalla silloin, kun oikeusriidassa ovat vastakkain oikeudenomistaja ja työnantaja, joka on yksityinen.**

Allekirjoitukset